

13. Мітюков І. О. Фінансові послуги України: Енциклопедичний довідник. Т1 / І. О. Мітюков, В. Т. Александров, О. І. Ворона. – К. : Укрбанквид, 2001. – 542 с.
14. Статут кредитної спілки «Аккорл» (у новій редакції). – К., 2004.
15. Шевцова О. Й. Конкуренція на фінансовому ринку: банківські конкурентні переваги / О. Й. Шевцова, В. Віхлевшук // Економічний простір : зб. наук. пр. – Д. : ПДАБА, 2009. – № 25. – С. 107–115.

Надійшла до редколегії 25.11.2009.

УДК 336:658.51.014

В. В. Буряковський

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ФОРМИ СТРАХОВОГО ЗАХИСТУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІД ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Охарактеризовано специфіку страхування фінансових ризиків в Україні у контексті захисту суб'єктів підприємницької діяльності. Визначено відмінності у страхуванні фінансових ризиків за видами страхових послуг. Обґрунтовано доцільність виокремлення страхування фінансових ризиків у підгалузь страхування.

Ключові слова: страхування фінансових ризиків, страхування інвестицій, страхування кредитів, об'єкт страхування, страхові ризики, страхування від втрати прибутку.

Приведена характеристика специфики страхования от финансовых рисков в Украине в контексте защиты субъектов предпринимательской деятельности. Определены отличия в страховании финансовых рисков по видам страховых услуг. Обоснована целесообразность выделения страхования финансовых рисков в подотрасль страхования.

Ключевые слова: страхование финансовых рисков, страхование инвестиций, страхование кредитов, объект страхования, страховые риски, страхование от потери прибыли.

In the article is resulted description of specific of insurance in Ukraine from the financial risks of subjects of entrepreneurial activity. Differences are definite in insurance of financial risks on the types of insurance services. Grounded is expedience of selection of insurance of financial risks between fields of insurance

Key words: financial risks insurance, investments insurance, credit insurance, insurance object, insurance risks, margin losses insurance.

Розвиток національної економіки є багатограним процесом, підтримання динамічної рівноваги якого становить передумову досягнення довгострокових тенденцій такого розвитку. Трансформація галузевої структури господарства, пов'язана із реформаційними процесами економіки України в цілому, збільшує невизначеність результатів діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Кінцевим результатом реалізації зростання невизначеності економічної діяльності стало загальне підвищення рівня фінансового ризику. Одночасно реалізація апробованого ринкового інструментарію захисту від фінансового ризику є практично неможливою, оскільки інфраструктура ринку фінансових послуг, на якому звичайно в умовах ринкової економіки хеджують фінансові ризики, розвинута недостатньо. При цьому одним із найрозвинутіших сегментів даного ринку є страхування. Використання страхування для зменшення рівня фінансового ризику є одним із тривіальних інструментів ризик-менеджменту у світовій практиці. Проте

в Україні страхування для зменшення рівня фінансового ризику суб'єктами підприємницької діяльності практично не використовується. Причиною є невідповідність існуючого механізму надання відповідних страхових послуг змісту хеджування фінансових ризиків у цілому та окремі проблемні аспекти його функціонування. Тому актуальним напрямом дослідження є обґрунтування страхування фінансових ризиків як невід'ємного елементу механізму захисту підприємницької діяльності.

Окремим елементам теоретико-методологічного підґрунтя страхування фінансових ризиків присвячені праці А. П. Архипова, Л. А. Бондаренко, П. Ю. Буряка, О. В. Гребенко, К. Б. Єрмасової, Г. Б. Клейнера, М. Т. Корнійчука, О. Л. Мельника, Т. В. Нікітіної, О. О. Терещенко, В. М. Фурмана та ін., в працях яких велика увага приділена загальній організації страхування, опису форм захисту від фінансових ризиків, що існують на страховому ринку України, специфіці реалізації страхування фінансових ризиків порівняно із іншими видами, дослідженню тенденцій розвитку страхування окремих фінансових ризиків, методичному забезпеченню актуарних розрахунків та способами його удосконалення. Проте значення страхування фінансових ризиків у захисті підприємницької діяльності має велику кількість неопрацьованих чи недостатньо опрацьованих питань з точки зору обґрунтування механізму здійснення такого страхування.

Відповідно метою статті поставлено аналіз найпоширеніших форм страхового захисту суб'єктів підприємницької діяльності від фінансових ризиків. Об'єктом дослідження є процес здійснення страхового захисту від фінансових ризиків у підприємницькій діяльності. Предметом дослідження є способи страхування фінансових ризиків відповідно до специфіки функціонування суб'єктів підприємницької діяльності.

Управління ризиком, один з елементів фінансової політики, – це комплекс заходів, метою яких є мінімізація рівня підприємницьких та фінансових ризиків, що полягає у пошуку оптимального співвідношення дохідності й ризику, оцінка, прогноз і страхування відповідного ризику. Управління рівнем ризику включає такі етапи: виявлення ризику та джерел його виникнення; визначення джерел інформації для оцінки рівня ризику; вибір критеріїв і методів оцінки ризику; аналіз і оцінка ризику; розроблення і впровадження комплексу заходів для мінімізації дії ризику, у тому числі шляхом його страхування та створення резервів на покриття можливих збитків; розроблення та реалізація заходів з корекції фінансової політики, у тому числі шляхом встановлення оптимального рівня ризику [8, с. 87].

Захист підприємницької діяльності від ризику може здійснюватися різними методами. Найбільш поширеними інструментами є лімітування ризику, диверсифікація, аналіз та неформалізовані методи мінімізації ризику, страхування. Найпоширенішим інструментом ризик-менеджменту є система обмежень (лімітів), що дає змогу істотно підвищити рівень фінансової безпеки. Сутність лімітування полягає в обмеженні схильності свідомо прийнятого ризику певної величини. Якщо йдеться, припустимо, про управління власною позицією і портфелем фінансових інструментів, то у цьому разі ймовірно запровадження лімітів на обсяг портфеля та його структуру в розрізі ринків, інструментів, емітентів, максимальних розмірів збитків (точка закриття позиції) як щодо портфеля в цілому, так і за окремими видами паперів тощо [2, с. 86].

Іншим інструментом управління ризиками є диверсифікація як засіб зменшення сукупної схильності ризику за рахунок розподілу коштів між різними активами, ціни яких не корельовані або слабо корельовані між собою. Диверсифікація дає змогу знизити максимально можливі втрати за одну подію, однак при цьому зростає кількість видів ризику, котрі треба контролювати. Звісно, диверсифікацію у широкому значенні розуміють як стратегічний підхід до управління бізнесом у цілому, що означає диверсифікацію напрямів діяльності, ринків, клієнтської бази тощо.

Аналітична робота як базовий інструмент мінімізації ризиків дає змогу знизити ступінь непевності, що завжди супроводжує прийняття рішення в ринковому середовищі. Прийняття рішень за наявності повнішої й точнішої моделі процесів, що відбуваються, буде більш зваженим і грамотним, а отже, найменш ризиковим.

Є також низка неформалізованих методів мінімізації ризиків як процесів, що побічно впливають на якість організації ризик-менеджменту й управління компанією в цілому. До таких методів належать [2, с. 88]:

- підвищення ефективності використання кадрового потенціалу. Людський чинник багато в чому визначає успішність компанії на ринку. Ефективність використання кадрів залежить від якості персоналу, інтенсивності навчання та освіченості співробітників, відпрацьованості механізму мотивації;

- оптимізація організаційної структури. Гнучкість організаційної структури та її відповідність специфіці компанії визначає професіоналізм керівництва й значно підвищує стійкість і адаптованість компанії до мінливих зовнішніх умов;

- ступінь інноваційності установи. Сучасний бізнес пропонує величезну кількість нових технік управління всіма аспектами роботи фірми, нехтування якими призводить до втрати конкурентних переваг і поступового занепаду установи. Це не означає потреби сліпого наслідування будь-яких нових методик, проте процеси удосконалення й підвищення якості управління повинні відбуватися постійно;

- розвиток і підтримка зв'язків (у тому числі й неформальних) з інфраструктурними організаціями й іншими учасниками ринку.

По суті страхування є формою попереднього резервування ресурсів, призначених для компенсації збитку від очікуваного вияву різних ризиків. Економічна сутність страхування полягає у створенні резервного (страхового) фонду, відрахування до якого для окремого страхувальника встановлюються на рівні, значно меншому, ніж суми очікуваного збитку і, як наслідок, страхового відшкодування. Отже, відбувається передача більшої частини ризику від страхувальника до страховика.

Страхування або резервування не мають на меті зменшення вірогідності вияву ризиків, а націлене переважно на відшкодування матеріального збитку від цього. Таким чином, страхування ґрунтується на детерміністському підході до можливих ризиків. Водночас страхування ризиків обов'язково припускає проведення певних заходів щодо зниження ймовірності настання страхових подій, які не завжди досягають бажаної мети.

Реалізуючи страховий захист від фінансового ризику підприємець вступає у страхові правовідносини. Страхові правовідносини – це страхові відносини, врегульовані нормою/нормами страхового права, які представляють органічну/діалектичну єдність правової форми і її економічного змісту, що виникає, змінюється, діє і припиняється на основі норм страхового права і визначуваних ними суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і відповідальності страхувальника/застрахованої особи, вигодонабувача і страховика [16, с. 4].

Сьогодні послуги із страхування фінансових ризиків пропонують більшість українських страхових компаній. Страхові компанії представляють страховий захист від наступних фінансових ризиків [13, с. 17]: фінансові втрати, пов'язані із комерційною чи виробничою діяльністю (фінансові втрати, пов'язані з можливим невиконанням третіми особами договірних зобов'язань; фінансові втрати, пов'язані з можливими коливаннями курсів валют; відшкодування збитків у випадках, якщо за укладеними договорами страхувальник не може повністю або частково виконати фінансові зобов'язання або провести оплату, включаючи відсотки; від ризиків у виробничому процесі); фінансові втрати, пов'язані із інвестиційною діяльністю (фінансові втрати, пов'язані з можливим знеціненням цінних паперів; втрата частини або всього обсягу інвестицій через настання форсмажорних обставин); фінансові втрати, пов'язані із кредитною діяльністю (непо-

вернення кредиту і відсотків по ньому; страхування відповідальності позичальника за непогашення кредиту); інші фінансові втрати (страхування ризику неплатежу, виданих і прийнятих гарантій; страхування непередбачених судових витрат при здійсненні підприємницької діяльності).

На відміну від багатьох видів страхування, предметом захисту яких є наявне майно, страхування від втрат прибутку є формою страхового захисту господарських суб'єктів від втрат потенційної вигоди (у такому випадку – очікуваного прибутку), яке може бути зумовлене спадом виробництва чи навіть його зупинкою через різноманітні причини, у тому числі форс-мажорні обставини. Збитки, яких господарський суб'єкт може зазнати внаслідок виникнення несприятливих ситуацій, не обмежуються лише втратою потенційної вигоди. До них додають кошти, витрачені на оплату так званих постійних потреб за відсутності чи падіння виробництва, зумовлених необхідністю постійно підтримувати життєдіяльність господарського суб'єкта, а також пов'язаних із процесом його повернення до бажаного діапазону ділової активності. У такому разі обсяг збитків зростає за рахунок витрат, які здійснені з метою протистояння наслідкам несприятливих ситуацій. Отже, втрата потенційної вигоди, а відповідно і її страховий захист, ніколи не виявляються самостійно, і хеджування від втрат прибутку є страхуванням комплексним для багатьох так званих базових видів страхування. Хеджування від втрат прибутку передбачає виплату відшкодування, яке замінює для застрахованого суб'єкта регулярне надходження грошових ресурсів, необхідних для фінансування господарського процесу [9, с. 155].

Страхування лізингу – специфічний вид страхування, що рідко пропонується на ринку. Через потенційну імовірність неправильної оцінки ризиків цей вид страхування якісно може бути здійснений лише декількома страховими компаніями України [14, с.41]. Страховики покривають фінансовий ризик кредитора за угодою (якщо лізинг здійснюється із залученням кредитних ресурсів), лізингової компанії і постачальника устаткування, тобто збиток, заподіяний в результаті невиконання лізингоотримувачем повністю або частково своїх зобов'язань по оплаті лізингових платежів у результаті його банкрутства, а також у результаті загибелі або пошкодження майна, переданого в лізинг.

Страхування інвестицій може мати вигляд майнового страхування [4, с. 125] у формі страхування ризику підрядного будівництва; страхування морських і повітряних вантажів, що надходять до будівництва; страхування устаткування, що належить підрядчикові.

Страхування ризику підрядного будівництва пов'язане зі страхуванням незавершеного будівництва від ризику матеріальних втрат або збитків. Залежно від видів таких ризиків договори страхування цієї форми ризику можуть бути трьох типів:

– стандартний договір страхування на випадок пожежі, який є захистом від прямих матеріальних втрат чи пошкоджень від пожежі указаної у договорі власності;

– розширений договір страхування від того ж ризику, до якого входить стандартний договір страхування від пожежі й одне чи кілька специфічних доповнень, що враховують вимоги конкретного страхувальника. Як правило, до такого доповнення входять ризики стихійних лих (буря, вибух), а також суспільне напруження;

– договір страхування від усіх видів ризиків здебільшого враховує конкретні вимоги підрядчика і надає йому можливість ширшого вибору страхових послуг. Цей договір забезпечує відшкодування усіх матеріальних втрат і збитків застрахованого майна, за винятком тих, які спеціально обумовлюються в угоді. Він охоплює усе незавершене будівництво, у тому числі всі матеріали, обладнання і результати праці. Крім того, за цим договором здійснюється страхування монтажно-пускових робіт.

Замовники нерідко вимагають від підрядників і субпідрядників такого страхування з метою зменшення ризику серйозних порушень календарних планів будівництва внаслідок виходу устаткування з ладу. Створення резерву коштів на покриття непередбачених витрат є способом боротьби із ризиком, що передбачає встановлення співвідношення між потенційними ризиками, які впливають на вартість проекту, і розміром витрат, необхідних для ліквідації перебоїв у виконанні проекту. Основною проблемою при створенні резерву на покриття непередбачених витрат є оцінка потенційних наслідків ризиків.

На думку Б. В. Єрмасової [6, с. 19], може бути запропонована класифікація видів нестрахованих ризиків інвестиційної діяльності для приватного комерційного страхування, до яких відносяться: катастрофічні ризики, які відшкодовуються державою або напівдержавними структурами; прийнятні ризики, які відшкодовуються самострахуванням; спекулятивні ризики, які компенсуються диверсифікацією, сек'юритизацією і хеджуванням; великі систематичні ризики, які нейтралізуються сприятливим кліматом через державне регулювання; рідкісні ризики, через низьку вірогідність ідентифікації в достатньому для страхування ступені; ризики, що успішно диверсифікуються і хеджовані; політичні, військові, терористичні, соціальні і екологічні ризики; ризики, що повністю не ідентифікуються (фізична ідентифікація без економічної); некеровані ризики для страховиків із врахуванням їх об'єднання; важкі ризики через фінансові і організаційні проблеми недостатнього розвитку страхового менеджменту ризику; нові ризики, що тільки включаються в процес управління; частина високодинамічних ризиків через запізнювання із зміною їх ідентифікації.

Історичним прообразом страхування кредитів вважається комісійна операція, за умовами здійснення якої укладалася додаткова угода – делькредере. Комісіонер за додаткову винагороду, яка вважалася платою за взяття ризику комісійної операції, гарантував комітенту, що вексель на проданий в кредит товар буде куплений в певний термін. Угода делькредере набувала характеру вексельної гарантії, відповідно до якої у разі неповернення боргу третьою стороною комісіонер зобов'язаний був виплатити відшкодування комітенту в повному обсязі за боргованості.

Делькредерне страхування складається з двох груп страхових відносин: страхування товарних кредитів і страхування фінансових (грошових) кредитів. У першій групі страховий захист забезпечується як для внутрішнього, так і зовнішнього (експортно-імпортного) товарообігу, який здійснюється на кредитній основі. Другу групу делькредерного страхування складають операції по страхуванню фінансових кредитів, тобто споживчих і інвестиційних кредитів, які видані в грошовій формі [13, с. 16].

У зарубіжній практиці страхування кредитне страхування часто стосується різних сфер діяльності і переплітається із іншими видами страхування. Залежно від місця і причин виникнення кредитного ризику можна виділити такі види кредитного страхування: страхування споживчого кредиту, страхування комерційного (товарного) кредиту, страхування банківського кредиту, страхування експортного кредиту, страхування фінансового кредиту, страхування вексельного кредиту [12, с. 93–94].

Щодо страхування інших фінансових витрат, то у світовій банківській практиці здійснюють, наприклад, комплексні програми страхування банківських ризиків. Відповідно до світової практики й методології перестраховального ринку Ллойда комплексне страхування банків (Bankers Blanket Bond, або BBB) надає захист від таких ризиків: страхування кримінальних ризиків банку; страхування від комп'ютерних та електронних злочинів; страхування професійної відповідальності.

Об'єктами страхування є: нелояльність персоналу; цінне майно у приміщеннях страхувальника; транспортування цінного майна; підробні чеки, цінні папери,

фальшива валюта; приміщення банку та обладнання, що знаходиться в них; юридичні й судові витрати; комп'ютерні системи банку; діяльність сервісної (процесингової) компанії; комп'ютерні команди; електронні дані та носії; електронний зв'язок; електронні перекази; цінні папери на електронних носіях; факсимільні повідомлення; переказ коштів за телефонними інструкціями; присуджені судом суми позову й витрат позивача; підтверджені витрати банку зі свого юридичного захисту.

Слід зазначити, що комплексне страхування банків на практиці не розглядається як стандартний страховий продукт. Його умови можуть і мають відбивати індивідуальні особливості й потреби кожного конкретного клієнта. Саме в такому сенсі, відповідно до результатів переговорів, андерайтерами встановлюється певна страхова премія для банку.

Страхова відповідальність при хеджуванні від втрат прибутку є збірною й охоплює такі види збитків [11, с. 121]: витрати, які мають постійний характер і є необхідними навіть протягом вимушеної перерви у виробничому процесі; зростання витрат на виробництво, а також додаткові витрати, спрямовані на стримання спаду виробництва в умовах, які склалися після страхового випадку; втрата прибутку, що обчислюється за спеціальною методикою; від локальної перерви бізнесу внаслідок аналогічних перерахованим вище подіям у контрагента підприємства [1, с. 298].

Загальний обсяг страхової відповідальності страховика при хеджуванні від втрат прибутку визначається величиною страхової суми. Страхова сума для потреб цього хеджування [11, с. 123] обчислюється на базі передбачуваного обсягу прибутку та обсягу постійних витрат, які можуть скластися у плановому році. У практиці фінансового хеджування при страхуванні від втрат прибутку застосовується поняття прибуток-брутто. Прибуток-брутто, у свою чергу, складається із двох частин: власне прибутку в економічному значенні цього поняття, названого прибуток-нетто, та постійних витрат, які є чистими втратами в умовах простою виробництва.

Визначення структури страхового резерву для покриття ризику реальних інвестицій на таке покриття пропонується здійснити за одним із двох підходів [4, с. 127]: визначення резервів, обумовлених контрактом; визначення непередбачених резервів за категоріями витрат.

Вітчизняні банки не проводять комплексного страхування банківських ризиків через різні макро- та мікроекономічні причини. Використовуються загалом традиційні класичні види страхування, які характерні для промислових, торгових, фінансових установ (страхування приміщень, споруд, автомобілів, обов'язкові види страхування тощо).

Особливістю страхування від втрат прибутку є те, що обсяг збитку залежить не стільки від розміру пошкоджень (як у випадку звичайних майнових страхувань), скільки від тривалості перерви виробничої діяльності. Чинник часу характеризується специфічним параметром, який визначається і застосовується лише при страхуванні від втрат прибутку, – терміном відшкодування. Ним є розрахунковий період діяльності підприємства, упродовж якого накопичуються негативні результати від перерви виробництва. Тривалість цього періоду визначається безпосередньо страхувальником і має відповідати максимальній тривалості періоду, необхідного підприємству для досягнення обсягу виробничого обороту, який воно мало до настання страхового випадку. Розрахунок цього терміну, як правило, відбувається із урахуванням конструкції застрахованих об'єктів, виду господарської діяльності, складності виробничої технології, наявності та доступу до фінансових ресурсів, необхідних для відновлення діяльності [11, с. 122].

Проте страхування кредитного ризику має низку інших особливостей, обумовлених специфікою страхової та банківської діяльності [7, с. 61]:

– якщо страхова компанія надає страховий захист по кредиту, то вона бере активну участь у процедурі банкрутства або реструктуризації заборгованості з метою повернення максимально можливої суми боргу;

– страхова компанія наполягатиме на жорстких умовах погашення боргів і може довести справу до процедури ліквідації підприємства. Вона зацікавлена, перш за все, у швидкому поверненні коштів, що виплатили за угодою страхування, а не в збереженні довгострокових відносин кредитора із неплатоспроможним позичальником;

– страхування кредитів пропонує пряме хеджування кредитного ризику: безпосередня участь вказаного в контракті підприємства, обов'язкове повідомлення позичальника про перехід права вимоги, що може бути складним з організаційної точки зору;

– процес виставлення вимог страховою компанією разом із можливими подальшими переговорами про фінансову неспроможність позичальника тривають від декількох місяців до року.

Окрім страхування кредитних ризиків банки та страхові компанії мають підстави до ширшої взаємодії, що спонукає до створення банкострахових груп.

Витрати для потреб страхування від втрат прибутку розраховують згідно з вимогами загальної методики з урахуванням певних особливостей оцінки ризику, які покладено в основу такого страхування. Навіть незначна майнова шкода здатна призвести до зупинки виробництва, до цілковитої втрати прибутку. Отже, страховий тариф має враховувати ймовірності настання таких ризиків: базового ризику (пошкодження, знищення майнових засобів); ризику сповільнення чи зупинення виробничого процесу [11, с. 123].

Об'єкти страхування фінансових ризиків мають специфічний характер, виходячи із фактичної реалізації страхового ризику. Наприклад, існують значні відмінності між різними сферами економічної діяльності щодо рівня фінансової ефективності їх діяльності, а, отже, і між рівнем ризику втрати прибутку. Найвищий рівень рентабельності відповідає промислового виробництва, проте питома вага збиткових підприємств є досить значною. Очевидно, що для великої кількості підприємств спостерігається значний рівень збитковості. Найвищий рівень ризику втрати прибутку спостерігається для сільського господарства, для якого найбільш імовірний рівень рентабельності є найнижчим і складає 6 %. При цьому найбільш імовірна питома вага збиткових підприємств є найвищою і складає 48,2 % (табл. 1).

Таблиця 1

Результати імовірнісного аналізу окремих показників рівня ризику втрати прибутку за видами економічної діяльності

За видами діяльності	Рентабельність обороту, %		Збиток/прибуток, %		Питома вага збиткових підприємств, %	
	Найбільш імовірне значення	Щільність імовірності	Найбільш імовірне значення	Щільність імовірності	Найбільш імовірне значення	Щільність імовірності
Всього	7,36	0,05525	132,87	0,05539	38,8	0,05539
Промисловість	8,84	0,02116	1,22	0,02139	41,1	0,02072
Сільське господарство	6,19	0,0088	281	0,0088	48,2	0,00889
Будівництво	8,2	0,0412	36,01	0,4119	36,5	0,04111
Фінансова діяльність	444,58	0,000351	6,28	0,000349	31,7	0,000348
Транспорт та зв'язок	7,36	0,055	44,83	0,0539	44,1	0,0539
Інші галузі	6,79	0,046	50,02	0,046		

При калькуляції страхового тарифу щодо страхування від втрат прибутку враховуються такі особливості господарської діяльності страхувальника: сезонність виробництва; тривалість терміну відшкодування; характер конкуренції у даній галузі; частка власної участі у фінансуванні ризику втрати прибутку. Власну участь може становити, наприклад, фінансування страхувальником протягом 5-ти робочих днів після настання страхової події, що означає початок відповідальності страховика із шостого дня перерви виробництва.

Для об'єктів страхування, що мають такі однакові родові ознаки, як група страхування підприємницьких ризиків, функціональне призначення, способи, умови, іноді і тривалість використання (або термінів створення, виробництва або життєдіяльності), характерно одноманітність причин і імовірності настання страхових випадків і їхніх наслідків. Це дозволяє застосовувати до них однакові правила, умови страхування і виділяти їх в окремий вид (підвид) страхування. Страхові відносини встановлюються і реалізуються по конкретних видах (підвидах), об'єктах страхування (зокрема, шляхом певного комбінування видів страхування в одному договорі) [16, с. 8]. Це дає підстави наголошувати на необхідності виокремлення галузі страхування підприємницьких ризиків. У зв'язку з розглянутим вище розумінням фінансових і підприємницьких ризиків страхування підприємницьких ризиків є сукупністю видів страхування, що передбачають обов'язки страховика по виплаті страхового відшкодування (в межах страхової суми) підприємцю (страхувальнику) при настанні страхових випадків, що впливають на матеріальні, фінансові ресурси, результати підприємницької діяльності і що заповдіють втрати доходу, додаткові витрати і збитки.

Таким чином, сукупність форм страхового захисту від фінансового ризику є широкою і включає в себе страхування від ризику втрати прибутку, страхування інвестицій, страхування кредитів, страхування від інших фінансових втрат. Нормативно на сучасному етапі страхуванням фінансових ризиків називають комплекс страхових послуг відносно страхування від втрати прибутку та ризику інших фінансових втрат. Перелічені форми страхування фінансових ризиків відокремлені одна від одної, облік премій і відшкодувань проводиться також окремо. Сукупність страхових ризиків є однорідною для кожної з цих форм, що дає підстави для формування на їхній основі видів страхування, та спорідненою для їхніх сукупностей, на основі чого можна виокремити підгалузь страхування – страхування фінансових ризиків.

Бібліографічні посилання

1. Архипов А. П. Страхування бюджетних ризиків : моногр. / А. П. Архипов. – Л. : Просвіта, 2003. – С. 298.
2. Бондаренко Л. А. Побудова системи ризик-менеджменту в комерційному банку / Л. А. Бондаренко // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 85–93.
3. Буряк П. Ю. Фінансове забезпечення розвитку підприємництва : моногр. / П. Ю. Буряк. – Л. : ІРД НАН України, 2000. – С. 157.
4. Гребенко О. В. Страхування ризиків інвестиційної діяльності / О. В. Гребенко // Фінанси України. – 2003. – № 9. – С. 124–128.
5. Губені Ю. Сільськогосподарське страхування в Польщі / Ю. Губені, Е. Войцехівська-Ліпка // Фінанси України. – 2002. – № 6. – С. 4–11.
6. Ермасова Е. Б. Виды страхования инвестиционной деятельности / Е. Б. Ермасова // Страхование дело. – 2005. – № 6. – С. 9–17.
7. Клейнер Г. Б. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность / Г. Б. Клейнер, В. Л. Тамбовцев, Р. М. Качалов – М. : Экономика, 1997. – 290 с.
8. Корнійчук М. Т. Ризик і надійність. Економіко-стохастичні методи і алгоритми побудови та оптимізації систем / М. Т. Корнійчук, І. К. Совтус. – К. : КНЕУ, 2000. – 210 с.
9. Крупник В. Основи бюджетування / В. Крупник, В. Бабенко. – К. : Лібра, 2000. – С. 155.

10. Ломакина Т. Страхование предпринимательского риска в аграрном производстве / Т. Ломакина // Страховое ревью. – 2002. – № 10. – С. 3–7.
11. Мельник О. Л. Бюджетні ризики та методи управління ними / О. Л. Мельник, Я. В. Кудря // Фінанси України. – 2004. – № 3. – С. 117–122.
12. Никитина Т. В. Страхование коммерческих и финансовых рисков / Т. В. Никитина. – СПб.: Питер, 2002. – С. 93–94.
13. Поддубная Е. Страхование финансовых рисков в Украине / Е. Поддубная // Економіка та держава. – К., 2003. – С. 16–21.
14. Терещенко О. О. Дискримінантна модель інтегральної оцінки фінансового стану підприємства / О. О. Терещенко // Економіка України. – 2003. – № 8. – С. 38–44.
15. Фурман В. М. Особливості формування страхових ринків країн з перехідною економікою / В. М. Фурман // Економіст. – 2005. – № 8. – С. 74–76.
16. Шихов А. К. О содержательной точности элементов понятийного аппарата страхования / А. К. Шихов, А. А. Шихов // Страховое право. – 2006. – № 1. – С. 2–18.

Надійшла до редколегії 25.09.2009.

УДК 336.71

Г. О. Крамаренко, Т. М. Болгар

Дніпропетровський університет економіки та права

ВПЛИВ ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

Розглянуто зміст економічної безпеки, місце ризиків та фінансових посередників у діяльності суб'єктів господарювання в умовах нестабільної економіки України в період фінансово-економічної кризи.

Ключові слова: економічна безпека, фінансові посередники, фінансова криза.

Поднимаются вопросы относительно содержания экономической безопасности, места рисков и финансовых посредников в деятельности субъектов хозяйствования в условиях нестабильной экономики Украины в период финансово-экономического кризиса.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовые посредники, финансовой кризис.

The problems of the country's economic security meaning, risks and conduits role in the economic agents activities in contexts of the Ukrainian economic spottiness in the period of financial-economic crises are raised in the article.

Key words: economic security, conduits, financial crises.

Однією з основних проблем будь-якої економічної системи є забезпечення її ефективної та стабільної діяльності. У сучасних умовах актуальними стають питання саме стабільного безкризового розвитку. З переходом до ринкових відносин Україна змогла повною мірою оцінити вплив різного роду криз на своє економічне середовище.

Тенденції розвитку сучасного суспільства такі, що питання безпеки вийшли на перше місце. Пояснюється це глобальними процесами, що відбуваються у світі. У подібних умовах країни, безумовно, потребують перегляду існуючих та розробку нових підходів до забезпечення національної безпеки.

Під національною безпекою розуміють «здатність держави ефективно протистояти впливу наявних або потенційних погроз його існуванню і незалежному розвитку» [1]. У складі національної безпеки окремо виділяють такі її складові: